

13. Smih ta serjoznist: mnozhinnist vidiv ta vzayemin [General and special in the origins and forms of the carnival movement]. Odesa: ONU im. I. I. Mechnikova, pp. 156–165.
- Zolotarova, E. (2011) *Otlichitelnye osobennosti Odesskogo karnavala*, in: *Doksa. Zbirnik naukovih prac z filozofiyi ta filologiyi*, vyp. 16. *Fenomen smihu ta smihova kultura* [Distinctive features of the Odessa carnival]. Odesa: ONU im. I. I. Mechnikova, pp. 165–174.
- Zolotarova, E. (2004) *Odesskij karnaval i tradicionnye duhovnye cennosti* [Odessa Carnival and traditional spiritual values] *Doksa. Zbirnik naukovih prac z filozofiyi ta filologiyi*, vyp. 5. Logos i praksis smihu, Odesa: ONU im. I. I. Mechnikova, pp. 243–255.
- Luchshim klounom «Komediady» priznan francuz* [The best clown of «Comediades» is recognized by the Frenchman]. Retrieved March 1, 2019, from <http://odpublic.net/news/2016/04/02/luchshim-klounom-komediady-821974>
- Odesskij yazyk. Valerij Smirnov* [The Odessa language. Valery Smirnov]. Retrieved March 1, 2019, from <http://odesskiy.com/valerij-smirnov-odesskij-jazyk.html>
- Sajt «Doma klounov»* [Site of the «Clownhouse»]. Retrieved March 1, 2019, from <http://maski.com.ua/history/>
- Territoriya supergeroev: v Odesskom Gorsadu proshyol festival kospleya* [Territory of superheroes: cosplay festival was held in Odessa's Gorsad]. Retrieved March 1, 2019, from http://timer-odessa.net/news/territoriya_supergeroev_v_odesskom_gorsadu_proshel_festival_kospleya_902.html
- Festival klounov i mimov «Komediada»* [Festival of Clowns and mimes «Komediada»]. Retrieved March 1, 2019, from <http://odessa.travel/do/event/festival-klounov-i-mimov-komediada-2016>
- Yumorina. Material iz Vikipedii* [Yumorina. From Wikipedia]. Retrieved March 1, 2019, from <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D0%BC%D>

*Стаття надійшла до редакції 10.03.2019.
Стаття прийнята 28.04.2019*

DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2019.1\(31\).186346](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2019.1(31).186346)

УДК 7.01+304

Олена Павлова

**МІРА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ, СПОСІБ СИГНІФІКАЦІЇ
КОМІЗМУ ТА ДИНАМІКА ЙОГО ПОЛІТИЧНИХ
АПЛІКАЦІЙ**

Стаття присвячена аналізу варіативності історичних форм комічного, зокрема специфіці організації контекстуальних соціокультурних практик та відповідних способах сигніфікації. Для даного ракурсу дослідження здійснюється звернення до робіт сучасного британського дослідника Скотта Леша, який обґрунтовує методологічний зв'язок культурної парадигми та способу сигніфікації. Здійснюється порівняння специфіка організації комічного в умовах давньогрецького полісу та сучасного українського політикуму.

Ключові слова: *комізм, політика, диференціація, спосіб сигніфікації.*

Вступ. Проблема логіки організації культурних практик з базовою в сучасному гуманітарному дискурсі. Навіть соціологія через поворот до проблеми повсякденності та матеріального виходить на реорганізацію в поле соціології культури та навіть «культурної соціології» (М. Ламонт) [Lamont, Evenot 2000]. Важливою роботою на цьому шляху, на нашу думку, стала британського представника другої хвилі Cultural Studies С. Леша [Леш 2003]. Вона демонструє логіку зв'язку міри культурної диференціації та способу сигніфікації. Цей концепт є базовою методологічною настановою нашого дослідження.

Де-диференційованість ранніх форм культури. Перша історична форма почуттів має тотальну недиференційованість жаху та насолоди в першу чергу. Німецький дослідник релігії Р. Отто звертався до позначення даного стану як «фасцинації» з відповідними конотаціями. В даному контексті виникнення сміху виступає результатом певної міри диференціації, як відмічають сучасні дослідники психології тварин. Звіриний оскал, що є симптомом залякування, мірою зникнення небезпеки та олюднення емоцій відзначається станом полегшення та розрядки, а отже, переходить в сміх.

Виокремлення глузливого сміху. В той же час, смішне як результат диференціації, є і певною мірою недиференційованості. Класичним прикладом цього етапу є такий міфологічний персонаж як трикстер. Він виникає з первісного синкретизму разом з дивовижною твариною та позитивним героєм. Трикстер являє собою наявність дистанції від тотального жаху та захоплення, але його глузування поєднує в собі добре та лихе. Даний тип культурного героя фіксує невідповідність звичному стану

речей, але, в той же час, в ньому є певна міра ствердження як відсутність тотального заперечення. Тому не випадково, що інтерес до проблеми сміху та художні форми комічного актуалізуються в перехідні епохи, оскільки саме тут сталість форм розчиняється, а міра де-диференційованості культурних процесів посилюються.

Ця складна форма синкретичності при вже певному зрушенні в бік незначної диференціації описуються сучасними дослідниками в таких термінах «сміхова культура» (М. Бахтін), «архаїчний сміх» (О. Фрейденберг), «ритуальний сміх» (В. Пропп) (цікавим є те, що всі запропоновані терміни були сформульовані російськими дослідниками середини ХХ століття, епохи динамічної та складної). Тотальність естетичного переживання в ситуації сакроцентризму в той же час містить «невідповідність» за визначенням І. Канта, виключно позитивному, стану «блаженству» (у термінах Г. Гегеля), але в той же час містить потенціал відродження. Ритуал передбачає єдність сенсу при динаміці різних означників. Російський структураліст В. Пропп визначає та аналізує такі форми як «комізм їжі», «комізм пиття», «комізм сп'яніння», «комізм тіла», «комізм запаху». Тут різноманітні означники смішного виступають спільним атрибутом ритуалу підтримання плодючості, що стає базовим для неоліту. Метафоричність архаїчної культури демонструє спільність сенсу в процесі урізноманітнення означників.

Отже, спосіб сигніфікації символізму здійснюється через подібність означників, але при можливості певного семантичного зсуву. Онтологічна єдність культурної практики (виробництва – споживання – насолоди) не може в процесі власної диференціації здійснюватися безпосередньо, а тому потребує нового медіуму та реорганізації порядку означників в нових культурних практиках за логікою самого медіума. Виокремлення комічного ефекту може слугувати показником розриву між священним і профаним, означуванним та означником, суб'єктом та об'єктом.

Розмежування священного та профаного має своє продовження в наступних формах диференціації суб'єкт-об'єктної опозиції, зокрема у виникненні «глузливому сміху» [Пропп 1999]. Останній є смішним у вузькому сенсі терміну, за А. Рюміною. Глузливий сміх обов'язково має певний предмет висміювання, глузування. Наступний крок – це власне комічне.

Специфіка античного комізму. Складовою частиною даного процесу є виникнення мистецтва як світської форми священного та, відповідно, комічного як художньої форми сміхового. Комізм як емпіричне втілення глузливого сміху обов'язково має свій об'єкт втілення та певні міметичні прийоми реалізації (комізм схожості, комізм подвоєних персонажів). «Комічна ситуація як одиниця аналізу» [Рюміна 2010: 81] має значення «наявності єдності компонентів, що не можна розкласти», але в той же час

ситуативність (зокрема комічна) стає можливою лише як профанація тотальності ритуалу. В процесі становлення релігії священне набуває статусу серйозного та піднесеного, а сміх стає профаним. Комічне як форма профанізації смішного тяжіє до приватного та побутового. Але в той же час естетичний потенціал наслідування зберігає спосіб означення символізму, де різноманітні означники вказують на єдність та священність сенсу. Проте, мімесис як сенс ритуалу поєднання з божественним мірою профанізації перетворюється на художній прийом, засіб.

Якщо міметизм священного не потребує зовнішньої схожості через тождність означників (наприклад архітектура є втіленням будови світового порядку), то комічна ситуація обов'язково передбачає певну міру схожості. Тим самим починає формуватися логіка образу, де наявність референту стає обов'язковим атрибутом. Отже, комічний міметизм відривається від сакроцентризму архаїчної культури. Профанація заміною схожості означників при підкреслюванні зміщення сенсу, його приросту в логіці соціальної критики та політизації суспільної дії. Сакроцентризм являв собою динаміку означників, низька яких розкривала спільну священність світу. Урізноманітнення сенсу і підкреслювала зовнішня схожість означників, при відсутності недоторканності авторитету спільного блага. Тим самим спосіб означення символізму заміщається домінантою знака.

Міметичність комічного є не лише способом викривлення та профанізації священного, але в той же час містить потенціал його відродження та очищення, катарсису. Тому сатира в Античності була, в першу чергу, полісним, політичним феноменом і мала не лише дескриптивний, ілюкативний сенс, але й перлюкативне завдання. Відсутність чіткого розмежування в премодерних політичних структурах, тобто чіткої диференціації законодавчої, виконавчої та судової влади, сприяло такій формі колективної рефлексії як античний театр та його комічну форму критики атиповості та неправильності соціальних дій. Недарма Аристотель формулює класифікацію правильних та неправильних держав. Там де культурні практики ритуалу не могли впоратися з хаосом соціальних відхилень, приходили нові форми впорядкування культурного досвіду.

Театр є заміною цілісності культурної практики та перетворенням на видовище, що вже фіксується в етимології терміну. Це означає, що більшість учасників театральної дії перетворюється на нерухомих глядачів, як свідчить П. Флоренський. Тим самим, виникає можливість якщо не перспективи, але сталої точки зору, декорації та драматургічні тексти, уламки яких ми можемо роздивлятися та читати і зараз.

Схожість комічних означників підкреслює різність контекстів та, відповідно, сенсів, які їх породжують. Множинність контекстів передбачає

через спільність означників вказівку один на одного. Тим самим культурні феномени починають працювати в логіці знаку. Міра схожості означників в способі сигніфікації знаку значно вища, ніж у символу, але менша, ніж в жорстких вимогах до організації образу.

Політичний комізм постсучасності як вектор де-диференціації. Модерн як крайня форма диференціації культивує художню форму іронії як рефлексивну дистанцію від всіх банальностей повсякденності. Відповідно, автономія мистецтва реперезентована в асболютизації логіки образу та відповідному способі сигніфікації. Постмодерна тенденція до де-диференціації всіх культурних форм відроджує «транс-естетичний», в формулюванні Ж. Бодрійяра, статус мистецтва, викриває його «зговір», а отже, й міметичні виточки та модерністський спосіб сигніфікації комічного.

Трикстерський характер багатьох політичних персонажів сучасного політикуму стає очевидним та не обмежується одними національними рамками. Особливо, він стає наочним в ситуації де-диференційованості виконавчої, законодавчої та судової влади. Зокрема сучасний стан доміанти корупції в сучасній українській політиці відповідає не модерному етапу девіації аномії, тобто відхилення від норми, до якої можна повернутися при дотриманні певному алгоритму санкцій та правових рішень. Це свідчить про те, що корупційний хаос системи перетворився на нову систему хаосу з відповідним способом організації означників. Чисельні реформи правоохоронної системи та інші анти-корупційні міри покликані повернути український соціум до нормального стану речей, свідчать про неуспішність жодної.

Зворотнім моментом відсутності успішної стратегії правової стабілізації, що характерна для високого Модерну, є зменшення приросту політичних ідей. Симптомом даного стану речей є відсутність ідеологічної наповненості політичних гасел, але лише наявність імен політиків, які повторюють мантри екзорцизму корупції та заклики дотримання цінностей демократії. Проте, інструментальний характер їх використання слугують шляхом привернення уваги задля здійснення своїх «п'ятнадцяти хвилин слави», з метою вчасно привернути увагу в період виборів.

Нескінченне повторення фраз, що стали ритуальними, але вирваними з цілісності тотального синкретизму, стає домінуючим способом організації означників і отримує комічний сенс. Це відроджує комізм подвоєння персонажів (а також потроєння, і так до нескінченості), а також комізм схожості. Але в той же час документальна точність сучасного політичного дискурсу підмінює причинно-наслідкові зв'язки, що можуть бути відрефлексовані. Сучасне політичне прагне бути несвідомим свідомо. В порівнянні театральною сатирою Античності воно характеризується

зворотною тенденцією зникненням сенсу, а, отже, зникненням відмінностей як в співвідношенні означників, так і у відносинах означників та означуваних. Численні медіа, тиражуючи популістську риторичку дозволяють їй функціонувати в різних контекстах. Тим самим, породжується комічний ефект останньої. Колажна організація медіа гіперболізує зникнення сенсу, що також працює на знищення претензії на норму та підвищення комічного ефекту.

Якщо в єдності сакроцентризму мова як знакова структура не мала автономії по відношенню до спільної природи культурної практики, то в театральній сатирі тотожність означників підкреслюють контраст з різноманітними контекстами, тим самим знакова структура комічної ситуації домінує над іншими способами інтерпретації дискурсу, особливо за умов його зникнення.

Дискурсивні практики зі сфери тексту витісняються в візуальний ряд. Друковані знаки стають супроводом до картинки з вимогою зменшення кількості букв. Тим самим змінюється не лише сенс, але витісняється зміст. Звернення до гіперболізації емоцій є закономірним результатом відсутності семантичних зсувів політичної сфери. Комічне з претензією на гру означника та означуваного перетворюється на пастіш, тобто на іронічну байдужість без претензії на норму, за визначенням Ф. Джеймісона, або на вихід з тотального хаосу. Таку ситуацію характеризує вдало Ж. Бодрійяр: «На щастя, все це занадто очевидно, щоб бути правдою. Що стосується мистецтва, то воно надто поверхово, щоб бути справжнім ніщо. За всім цим повинна ховатися якась таємниця. Як в анаморфозі: слід знайти кут зору, під яким весь цей безглуздий розгул сексу і знаків виявить свій справжній сенс, однак в даний момент нам французький мислитель порівнює мистецтво як «втрату бажання ілюзії» с порнографією «як втратою ілюзії бажання» [Бодрійяр 2016]. Але іронічна байдужість більш всеохоплююча настанова постсучасності та її гіперреалізму. Вона робить все настільки наочним в режимі бачення очевидності, що тим самим спричиняє надію, що не все може бути настільки одномірним в цьому поліфункціональному світі.

Комічні прийоми можуть бути використані окремими політиками з метою дискредитувати своїх опонентів під час виборів. Тоді виривання з контексту окремих висловлювань та образів, асболютизація підтекстів знову примушує політичні іміджі працювати в логіці знаків. Але гіперреалізм сучасної інформаційної епохи топить та розчиняє їх у хвилях потоків мас-медіа. Потрібна дуже серозні медіа-стратегії для того, щоб з загального потоку трансляції одна хвиля отримала достатньо пристойне висвітлення, стабільність. Тут переважну роль відіграє перш за все не вдалість окремого виступу, а спроможність втримання його на гребні. Тому комічність окремої

ситуації мало чим значима перед валом іронічної очевидності.

В той же час поверховий ефект популізму покликаний приховати глибинний жах повсякденності. Тим самим, адміністрування жаху (П. Вірільо) та популістській комізмі, що приховує глибини останнього, є двома чинниками динаміки означників в політичній сфері. Тотальна втрата критичності та претензії на ілюзорність, є показником, не лише художньої сфери, але й політичної, а тому актуальним залишається бодрійярівське запитання до політичної сфери: «Залишається запитати: як подібна машина зможе функціонувати в ситуації втрати всіх критичних ілюзій і комерційного ажіотажу? І якщо зможе, то скільки років триватиме цей ілюзіонізм – сто, двісті? Чи отримає мистецтво право на друге життя – життя нескінченне? Начебто секретні служби: вже давно немає секретів, гідних того, щоб їх викрадати або ними обмінюватися, а вони, ці служби, проте процвітають в непохитній впевненості у своїй потребності, поповнюючи сторінки літопису міфів» [Бодрийяр 2016]. Недарма дана глибоко рефлексивне формулювання Ж. Бодрийяра дотичне до сучасного анекдоту: дев'яносто вісім відсотків телефонних розмов росіян не містять важливої інформації, за даними ФСБ.

Висновки. Таким чином динаміка культурних форм свідчить про те, що спосіб означення є контекстуальним мірі де-диференціації культури. Виокремлення глузливого сміху є одним з первинних способів схоплення об'єкта та оформлення його специфічними означниками через виокремлення комічних ситуацій. Диференціація сакрального та профаного призводить до художнього оформлення комізму а античній драмі. Це форма корекції політичного в умовах нестачі організаційних засобів.

Синтез політичного комізму та адміністрування жаху свідчить про новий рівень де-диференціації культури, є ознакою «кінця соціального» та тотальності культурного. Жах системного хаосу індивідуалізованих корупціонерів підкреслює іронічну очевидність їх політичних ходів та комічний популізм їх репрезентацій.

Список використаної літератури

- Бодрийяр, Ж. (2016) *Заговор искусства*. Дата звернення: 21.02.19. Режим доступу: <https://exsistencia.livejournal.com/21425.html>
- Леш, С. (2003) *Соціологія постмодернізму*, пер. з англ. Ю. Олійник, Львів: Кальварія, 344 с.
- Пропп, В. (1999) *Проблемы комизма и смеха. Ритуальный смех в фольклоре (по поводу сказки о Несмеяне)*. Дата звернення: 21.02.19. Режим доступу: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/propp/index.php

- Рюмина, М. (2010) *Эстетика смеха: Смех как виртуальная реальность*, Москва: Либроком, 320 с.
- Lamont, M., Evenot, L. (2000) *Rethinking Comparative Cultural Sociology*, Cambridge: University Press. Retrieved February 21, 2019, from <https://pdfs.semanticscholar.org/4f20/13017c94cd14498cfb8b626f76705b530abe.pdf>

Елена Павлова

МЕРА ДИФФЕРЕНЦІАЦІЇ, СПОСОБ СИГНІФІКАЦІЇ КОМІЗМА І ДИНАМІКА ЕГО ПОЛІТИЧЕСКИХ АПЛІКАЦІЙ

Статья посвящена анализу вариативности исторических форм комического, в частности специфике организации контекстуальных социокультурных практик и соответствующим способам сигнификации. Для данного ракурса исследования используется методология современного британского исследователя Скотта Леша, который обосновывает связь культурной парадигмы и способа сигнификации. Осуществляется сравнение специфики организации комического в условиях древнегреческого полиса и современного украинского политикума.

Ключевые слова: *комизм, политика, дифференциация, способ сигнификации.*

Olena Pavlova

MEASURE OF DIFFERENTIATION, MOD OF SIGNIFICATION OF COMIC AND DYNAMICS OF ITS POLITICAL APPLICATIONS

The article is devoted to the analysis of the variability of historical forms of comic, in particular the specifics of the organization of contextual socio-cultural practices and the appropriate way of the syndication. For this angle of study, reference is made to the works of modern British scholar Scott Lesh, who substantiates the methodological connection of the cultural paradigm and the signification mode. The comparison is made out of the specifics of the organization of a comic in the conditions of the ancient Greek policy and modern Ukrainian politics.

The analysis of Ukrainian situation shows that the synthesis of political comic and administration of horror testifies to a new level of cultural de-differentiation, which is a sign of the "End of social" and cultural totality. The horror of the systemic chaos of individualized corruptionists highlights the ironic evidence of their political moves and the comic populism of their representations.

Keywords: *comic, politics, differentiation, mod of signification.*

References

- Bodriyyar, Z. (2016) *Zagovor iskusstva* [The plot of art]. Retrieved February 21, 2019, from <https://existencia.livejournal.com/21425.html>
- Lesh, S. (2003) *Sotsiologiya postmodernizmu* [Sociology of Postmodernism], per. z ang. Y. Oliynik, Lviv: Kalvariya, 344 s.
- Propp, V. (1999) *Problemy komizma i smeha. Ritualnyiy smeh v folklore (po povodu skazki o Nesmeyane)* [Problems of Comicism and Laughter. Ritual laughter in folklore (about the tale of Nesmeyan)]. Retrieved February 21, 2019, from https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/propp/index.php
- Ryumina M. (2010) *Estetika smeha: Smeh kak virtualnaya realnost* [Aesthetics of laughter: Laughter as virtual reality], Moskva: Librokom, 320 s.
- Lamont, M, Evenot, L. (2000) *Rethinking Comparative Cultural Sociology*, Cambrige: University Press. Retrieved February 21, 2019, from <https://pdfs.semanticscholar.org/4f20/13017c94cd14498cfb8b626f76705b530abe.pdf>

Стаття надійшла до редакції 12.03.2019.

Стаття прийнята 29.04.2019.

DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2019.1\(31\).186347](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2019.1(31).186347)

УДК 111.4+111.62+124.2

Александр Ерёмко

НОВАЯ ФОРМА ДИАЛЕКТИКИ – ОКСЮМОРОННАЯ ДИАЛЕКТИКА

В статье предлагается новый диалектический метод – оксюморонная диалектика. Предлагаемый метод иллюстрируют две пары диалектических оксюморонов: неизменная изменчивость – изменяющаяся неизменность, бессмысленный смысл – осмысленная бессмысленность.

Ключевые слова: *диалектика, оксюморон, неизменность, изменчивость, смысл, бессмысленность.*

Целью нашей статьи будет изображения и анализ методологически-эвристических возможностей такой диалектической фигуры мышления как оксюморон. Наша мысль будет двигаться в русле, своего рода, «тропологии» философского познания. К настоящему времени сложилась богатая традиция применения теории тропов к способам организации философского, научного, историографического дискурсов. Это направление представлено, например, такими именами, как С. С. Гусев [Гусев 1984], Е. Д. Бляхер [Бляхер 1989], М. Вартофский [Вартофский 1988], И. Пригожин и И. Стенгерс [Пригожин, Стенгерс 1986], Х. Уайт [Уайт 2002], М. Джонсон [Johnson 1981] и др.

Следует подчеркнуть, что *оксюморонная диалектика* ни в коей мере не является *диалектикой оксюморона*. Несмотря на то, что оксюморон представляет собой тропологическую, а, следовательно, лингвистическую фигуру, наш подход не вписывается в русло лингвистического поворота в философии. Диалектика оксюморона предполагает анализ особенностей лингвистической структуры оксюморона, в частности, выяснение того, *что именно* делает оксюморон диалектическим. Такой подход вполне правомерен и плодотворен. Но он не является единственно возможным подходом при осмыслении диалектической природы оксюморона. Мы будем исследовать смысловые нюансы оксюморонных пар философских категорий и показывать диалектику перехода противоположностей в этих парах.

Оксюморон определяется в теории тропов как сочетание слов с противоположными значениями, объединение в смысловое целое двух или нескольких контрастных лексических единиц. Обычно оксюморонные конструкции строятся как сочетание прилагательного и существительного («умный дурак», «сладкая горечь» и т. п.).

К настоящему времени нами проанализированы следующие пары оксюморонных противоречий: субъективная объективность – объективная